

Dokulil, Miloš

[Baruzzi, Arno. Freiheit, Recht und Gemeinwohl: Grundfragen einer Rechtsphilosophie]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1995, vol. 44, iss. B42, pp. 109-110

ISBN 80-210-1284-6

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107418>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

s pomocí formálně-logického průvodního materiálu), autor se bez symbolických prostředků dokázal obejít. Jen pro přibližnou a víceméně předběžnou charakteristiku tu uveďme nejčastěji citované autory, o něž se Keil opírá nebo jež kritizuje (podle abecedy): Aristotelés, H. Blumenberg, D. Davidson, D.C.Dennett, J. A. Fodor, J. Habermas, I. Kant, F. Nietzsche, W. v.O. Quine, G. Ryle, J. R. Searle, P. F. Strawson, L. Wittgenstein. Jestliže Keil anglické citáty nepřekládá do němčiny, je to sice výhodou pro čtenáře, který je obeznámen s anglosaskou literaturou oboru v originále, ale překážkou pro ostatní zájemce. Ve věcném rejstříku jsem postrádal některá hesla, na něž se text často odvolává, jako např. „kategoriální chyba“ nebo „dualismus řeči“ (jež na sebe navazují), ale též „umělá inteligence“ (nehledě už na různá pomocná hesla typu „idiolektum“, „paradox“ ap.).

V knize je v rámci vytyčené hlavní tematiky dotčena řada námětů, jež by mohly být předmětem obecnějšího zájmu, jako např. postřehy k problematice antropického principu, dispozičních pojmů, evoluční teorie poznání, psychologie všedního dne, funkcionalismu mentálního, principu extenziality a intenzionality, původní a odvozené intencionality, konvencionalismu znaků atd. Chtěl bych tu zdůraznit kritický výklad různých teorií metafor (teorie odstínění, pragmatická, interakční, substituční, srovnávací) a jejich typů (inovační, konvenční, lexikalizované), přičemž samotnou metaforiku Keil dělí na 4 modely; k tradičnějším (biomorfnímu, sociomorfnímu a technomorfnímu) připojuje ještě samostatně vizuální. Určité by si tuto knihu měli přečíst všichni ti, koho zaujala nedávno do češtiny přeložená Searlova kniha o „znovuobjevení mysli“. Keilova monografie se zabývá málem tímž problémem; ale z odlišného zorného úhlu, který si zaslouží pozornost.

Snad by se mělo dodat, že titul vyšel ve sbírce „Quellen und Studien zur Philosophie“ jako její 34. svazek.

Miloš Dokulil

Arno Baruzzi, *Freiheit, Recht und Gemeinwohl: Grundfragen einer Rechtsphilosophie*; *Wissenschaftliche Buchgesellschaft*. Darmstadt, 1990, xii+236 str.

Nedávno vyšla knížka, kde už její název příslibně napovídá, jako by šlo o publikaci určenou přímo a především pro českého čtenáře. Její český titul zní „Svoboda, právo a obecné blaho“ (s podtitulem „Základní otázky filosofie práva“). Kniha je to zřejmě také zvnějšími konotacemi nanejvýš „osobní“. Autor ji věnuje památce svého, někde u Stalingradu pohřešovaného otce. V razantní předmluvě hned úvodem kontrastuje možnosti materiální výstavby po zničujících světových válkách se ztrátami v přírodě, jež se jeví nezvratnými. Právě z tohoto titulu se Baruzzi hodlá zabývat vztahem mezi svobodou a obecným blahem; zda je takový vztah možný a vůbec žádoucí. Jeho polem zájmu je právní filosofie, nikoli právo nebo politika. Předběžně by se tu mělo ještě říci, že autor čerpá bohatě z původní antické řecké produkce (Platón, Aristotelés), a právě tak nepřehlédnutelně z Hobbesa, Locka, Kanta a Hegela. Jeden z klíčových termínů knihy, „obecné blaho“, je pojmově opřen o Platóna a Aristotela („to koiné symferon“) a o římskou přejímku („bonum commune“), přičemž vazba na právo je v těchto případech zřejmá; zatímco svoboda „utrpí vždy ztráty, musí se vždy omezovat a stahovat se zpět, pakliže jde o obecné blaho“ (str. 1), protože — jak se zdá — je „soukromým blahem“. (V klasické sociální filosofii se rozumělo svobodě jako autarkii, od novověku jako autonomii.)

Všimněme si stručně obsahu knihy. Má sedm kapitol. V úvodní jsou vymezeny základní pojmy. 2. kap. se zabývá vztahem člověka k právu (též s ohledem na demokracii nebo kulturu) a problematikou svobody — především svědomí — jako subjekt-objektovým vztahem. Ve 3. kap. se hovoří o liberálních a sociálních lidských právech. V této souvislosti je věnována obšírná pozornost právu na práci a není ignorován ani jeho vztah k soukromému vlastnictví, přičemž tento výklad vychází nejdříve z názorů Lockových a Marxových. Baruzzi píše: „Jak pro svobodu, tak pro majetek dostávají se do chodu dvě hnutí, jež se nazývají liberalismus a kapitalismus. Obě jména dobře vyjadřují, o co jde, totiž o více svobody a o více peněz.“ (Str. 66–67.) V rámci téže kapitoly je též vymezeno, že „liberální lidská práva“ jsou „právy obrannými a ochrannými“, zatímco

„sociální lidská práva“ „právy podílovými a účastnickými“ (str. 75–76). V této souvislosti je řeč o právním stavu. Navazuje výklad o pravomoci (ale též o nároku na plnění), s vyústěním o právu ústavním. 4. kap. je nadepsána „Identita a majetek“. 5. kap. se zabývá problematikou právního státu. Začátek kapitoly se ještě vyrovnává s problematikou rozděleného teritoria obývaného Němci (BRD a DDR). Základem státního společenství by měla být nedotknutelnost lidské důstojnosti (jak lze číst hned v první větě prvního odstavce čl. 1 Ústavy SRN). Ze tří klasických otázek politeie (kdo vládne nad kým, kdo vládne pro koho, kdo vládne pro co) Baruzzi považuje za nejdůležitější tu třetí. Je nanejvýš závažné, o jaké cíle a dobra jde. Autor vyjde především z Aristotela a naváže — kontrastem — na Lockovy priority. Nato samostatně píše o státu vlastníků a pak o mocenském státu (v němž moc je samoúčelem). Zkoumá také kontrolní mechanismy právního státu. Poslední dvě kapitoly mají jako záhlaví „Právní společenství“ a „Právo sub specie machinae“ a poměrně bezprostředně na sebe navazují. Baruzzi si je jist tím, že „právo odpovídá strojovému běhu člověka“ (str. 207) a dospívá přitom k řadě kontrastů. Prohlásí třeba, že vysokým cílem techniky i hospodářství je spolehlivost, jíž v právu odpovídá bezpečnost. Tím však, že vše je propleteno zákonnými ustanoveními, nestoupá právní bezpečnost. Naopak, ta nepřehledná propletenost přináší stále víc nejistoty. (Nedokážu na tomto místě nevzpomenout stejné myšlenky prezidenta Havla při projevu 23. 3. 1995 při udělování titulu dr. h. c. na půdě Masarykovy univerzity.) Baruzzi připouští, že dnes je málem vše realizovatelné („machbar“) a k tomu dodává, že „při konání jsme na cestě“ („Wir sind beim Machen unterwegs“, str. 210), takže nám stačí, že — jak by se česky řeklo — „všechno lze zlásknout“, což právě nás podle autora knihy ohrožuje nejvíce, pokud jde o právní jistoty. V závěrečném Doslovu autor ještě považuje za nezbytné znovu zdůraznit, že tezi o „One World“ (o tom, že by byl „jeden svět“) považuje za politickou lež. Polaritami jsou příroda a společnost, ale také Sever a Jih (nemluvě o dalších soufadiních a hodnotových osách). Stojíme před otázkou, zda usilujeme o společné právo a zákon (anebo zda přinejmenším máme reprezentanty pro ustavení takového společenství). S touto otázkou se loučí se svým čtenářem Arno Baruzzi. O aktuálnosti jeho úvah není sporu.

Miloš Dokulil

Elias C a n e t t i : *Masa a moc*. Praha, Arcadia 1994, 576 stran.

Skutečnost, že Elias Canetti (1905) patří k významným evropským autorům vyplývá už z toho, že je nositelem Nobelovy ceny za literaturu (1981 za román *Zaslepení* — 1935).

Masa a moc (1960) je rozsáhlým esejem věnovaným tématu, který už od počátku století fascinoval mnoho významných filozofů, sociologů a politologů — mase. Reflektuje i situaci moderního světa zejména od vzniku fašismu, který sice není často jmenován, nicméně objevuje se v pozadí problémů, které Canetti řeší — nebo spíš na ně upozorňuje. Protože toho, čemu říkáme „řešení problémů“, se u Canettiho nevyskytuje mnoho.

Canettiho rozsáhlá kniha se skládá z jedenácti částí (*Masa*, *Smečka*, *Smečka a náboženství*, *Masa a dějiny*, *Útroby moci*, *Přežívání*, *Prvky moci*, *Rozkaz*, *Proměna*, *Aspekty moci*, *Vládnutí a paranoia*) a *Epilogu*. Už na seřazení kapitol je zřejmé, že autor sleduje skutečně linii od popisu masy k úvaze o moci. Canetti zpracoval nesmírné množství materiálu z nejrůznějších oblastí: sociologie, kulturní antropologie, náboženství, mytologie, psychologie a psychiatrie. Tyto materiály se v jeho knize objevují jak ve zprostředkované podobě úvah, tak jako jejich ilustrace.

Zvláštní je Canettiho metoda úvahy, která důsledně postupuje celou knihou. Canetti do značné míry vylučuje běžné kauzální myšlení, respektive myšlení v pojmech systému složité podmíněnosti. (Autor překladu i doslovu, Jiří Stromšík, výslovně upozorňuje na Canettiho odpor k „aristotelskému“ myšlení, myšlení v řádu klasifikace a hierarchie, které je prý zneužitelné mocí.) V Canettiho úvahách se mísí popis s rozsáhlým použitím analogie. Canetti tak upozorňuje na nejrozmanitější souvislosti. Některé z nich jsou poměrně známé, jako např. podobnost mezi paranoikem a (absolutním) vládcem. Jiné vypadají spíš kuriózně. Např. v kapitole *Útroby moci*, části *Chycení a pozření* se Canetti zmiňuje o zubech: „*Hladkost a řád* jako zjevné vlastnosti zubů přešly